

K. K.: Soha nem volt szó lábjegyzetről, mikor Gabriel García Márquezzról vagy mikor Salman Rushdie-ről volt szó. Amikor Magyarországról van szó, miért legyen lábjegyzet? Ha valamit nem értek, de nagyon érdekel, akkor utánaézek. Miért pont egy magyar írónál kell lábjegyzet?

E. P.: Nem is a lábjegyzetről beszélek. Ez egy kulturáltsági vagy műveltség probléma, ami ebben a formájában engem nem érdekel. De az már érdekel, hogy az olvasónak mik az esélyei. Eszembe jut Thomas Pynchonnak egy regénye: folyamatos utalás volt amerikai reklámokra. A reklámokat áttették magyarra, tehát tudtam a tartalmukat, de mégsem jelentettek nekem semmit. Hiába láttam, hogy elvileg miről van szó, csak elvileg működött a dolog. Ez olyan, mint a *Finnigans Wake* olvasása: ha az ember nem angol, akkor nincsen esélye.

K. K.: Legyen magyar a magyar! Tanulják meg, hogy van olyan, hogy magyar!

E. P.: Igen, de akkor itt jön megint a kis nyelv – nagy nyelv problematikája. Egy nagy nyelv kulturális referenciáinak jobbakk az esélyei, következésképp ez a kérdés ott nem merül így föl...

A MAGYAR IRODALOM NORVÉGIÁBAN

Kari Kemény műfordítóval, Masát Andrással, az ELTE tanárával és a berlini Collegium Hungaricum igazgatójával, L. Simon Lászlóval, a Szépirodalmi Figyelő főszerkesztőjével és Varga Zsolt műfordítóval Szöllősi Adrienne beszélget

Sz. A.: Mikortól beszélhetünk a magyar irodalom megjelenéséről Norvégiában?

V. Zs.: A kérdést azzal egészítem ki, hogy Dániát is bevonom a kérdéskörbe, ugyanis a kutatás a magyar irodalom dániai fogadtatásával indult, majd ezt a témakört bővítettük ki Norvégiára, illetve egész Skandináviára. A kutatások jelenleg ott tartanak, hogy Dániában és Norvégiában sikerült megvizsgálnom a magyar irodalom fogadtatását, Svédországban azonban egyelőre nem, mert már kétszer elutasították az erre vonatkozó pályázatomat. Ha kronológiailag ha-

ladunk, a magyar irodalom jelenlétéről Dániában az elmúlt kétszáz évben beszélhetünk. Elsőként Jósika Miklós *A könnyelműek* című regényét fordították le 1850-ben; ezt követően egyre gyakrabban jelentek meg magyar könyvek. 1860-ban kiadtak egy Petőfi-válogatást, ezekről a könyvekről azonban recenziót még nem találtam, így pusztán csak azt tudjuk, hogy léteztek. Élt például egy Alexander Schumacher nevű ember, aki egy újságban megjelent Mikszáth-novella nyomán megtanult magyarul, és számos magyar művet fordított le dánra.

Sz. A.: *Tehát Norvégiában sokkal átfogóbb a kép a magyar irodalomról, mint Dániában?*

V. Zs.: Norvégiában a recepciót jelentő újságcikkekről nem készült bibliográfia. Egyetlenegy lehetőségem volt: írtam közvetlenül a kiadóknak, hiszen ők a róluk megjelent újságcikkeket gyűjtik. Elküldtem vagy huszonöt levelet, de alig kaptam választ, illetve ha kaptam, arról tájékoztattak, hogy nincs kapacitásuk arra, hogy ezt nekem fénymásolva megküldjék. Így igen nehezen lehetett dolgozni. Norvégiában a 19. században egy Jókai-regényen kívül nem találtam mást, ott magyar irodalomról valójában csak 1956 után lehet beszélni; bár a harmincas években Harsányi Zsolt, Földes Jolán és Körmeny Ferenc egy-egy regényével nemzetközi regény pályázatot nyert, amivel felkeltették az érdeklődést a magyar irodalom iránt, s ezeket a regényeket – németből, franciából vagy angoltól – dánra és norvégra is lefordították. A világ számos más pontján is ez a helyzet: szinte kizárólag ezeket a nemzetközi regényversenyeket tekintették kiindulópontnak, s nem kérdezték meg közvetlenül a magyarokat.

Dániában a 90-es években Esterhás Péter foglalkozott a magyar irodalom – például Nádas Péter, Konrád György, Bodor Ádám – dánra fordításával. Kertész Imre *Sorstalansága* 1996-ban jelent meg.

K. K.: Én már '86-ban próbáltam Norvégiában kiadót találni, de nem sikerült.

V. Zs.: Dániában hiányzik a lírai és drámai művek fordítása. Norvégiában viszont színes a kép. A Solum Kiadó sok magyar költőt jelentetett meg az elmúlt 20-30 évben: Illyést, Petőfit, Csoórit, Pilinszkyt, Weörest...

K. K.: Csoórit sajnos nagyon rossz fordításban...

V. Zs.: Kiadtak klasszikus magyar regényeket is, Kosztolányit, Krúdyt, Füst Milánt, ezek pozitív fogadtatásban részesültek.

Sz. A.: *Van különbség a Skandináviában és Németországban megjelenő művek között?*

M. A.: A norvég irodalom is a német irodalom révén kerül hozzánk; a német irodalomnak továbbra is rendkívül fontos közvetítő szerepe van a magyar irodalom skandináv recepciójában. Hosszú ideig nyersfordítások alapján készültek a fordítások. Lassanként azonban felnő egy olyan generáció, amelyik anyanyelvi szinten beszéli az adott nyelvet. A nemzetközi könyvvásárok is nagyon nagy szerepet játszanak.

L. S. L.: Szinte mindenki, aki fontos magyar íróként az európai irodalomban, német vagy osztrák kiadónál indult el.

V. Zs.: Azt azonban nem tudom, hogy ha az '56-os generáció abahagyja a fordítást, ki veszi át a stafétabotot.

M. A.: Hogy profik legyenek a fordítók, ahhoz bázis – egyetemi háttér – kellene; olyanok, akik tudnak magyarul.

L. S. L.: Ezért fontos például a könyvvásárokon való jelenlét is. A magyarhoz hasonló méretű országok Frankfurti Könyvvásáron való megjelenése sokkal átgondoltabb; többen központi kormányzati, minisztériumi háttérrel jelennek meg, komoly, átfogó igényű kiadói katalógusokkal, bibliográfiákkal, amelyek segítik a tájékozódást. Nálunk a magyar pavilont a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete koordinálja: az egyesület tehetősebb kiadói külön pénzzel beszállnak, egy-egy részt megvásárolnak a pavilonból, úgyhogy Magyarországot idén csupán négy vagy öt nagy kiadó képviselte, s csak kevesek tudnak önálló pavilonnal megjelenni. Bár nagyon színvonalas volt a pavilonunk, korántsem volt reprezentatív a magyar jelenlét. Amikor hazánk volt a díszvendég, akkor kortárs irodalmi-kiadói érdekcsoportok viaskodása jellemezte a könyvvásárra való felkészülést. Közben megfeledkeztünk arról, hogy a magyar könyvkultúrát a kortárs magyar szépirodalomnál szélesebben kell értelmezni. Hogy csak néhány példát említssek: a művészeti anatómiák tekintetében – amelyeken kortárs művésznemzedékek nőnek fel – európai nagyhatalom vagyunk; szükség lenne a történelmünket, a művészettörténetünket, építészetünket stb. bemutató átfogó, korszerű munkák nyugati megjelentetésére is. A magyar könyvkultúra ezen oldalait is valamiképpen, illetve hangsúlyosabban meg kellene jelenítenünk.

M. A.: A rendszerváltás előtt egy kánon volt. Most sokkal finomabbak a struktúrák, és ezt nem tudjuk még a külföld számára megfelelően közvetíteni... Mivel médiatársadalomban élünk, ezért meg

kell dolgoznunk a közönséget ahhoz, hogy valamit elérhessünk, hogy a sajtó bejöjjön, hogy a jó fordítók foglalkozzanak a magyar irodalommal.

Sz. A.: Kellenek olyan emberek, akik tudják, hogy az egyes kultúrákat hogyan lehet megcélozni.

M. A.: Egy országon belül is egész másként kell kommunikálni attól függően, hogy milyen a recepciós közeg. Például meg lehet hívni német galériatulajdonosokat: ők válasszák ki a kínálatból, hogy számukra mi fontos. Az irodalommal ugyanezt kellene tenni: a befogadó közeg fedezze fel, hogy mit akar kapni.

Sz. A.: A fiatal írók fogadtatása milyen külföldön?

L. S. L.: A visszacsatolás nagyon fontos, és éppen ennek hiánya a legfeltűnőbb. Értékes magyar kulturális produkciók jelennek meg külföldön, és nincs visszajelzés róluk. Nem tudjuk, hogy kik, milyen rendezvényeken, fesztiválokon vesznek részt, s hogy milyen a recepciójuk. Nem vesszük számba, kiről mi és hol jelenik meg. Ezt a már – több műhelyben – megkezdett munkát is össze kellene fogni, s megfelelően támogatni kell.